

VEČER DOGORI...

ANTON VODNIK.

Večer je brez daljav,
tako si blizu.

Od tesnobe
krog ene same luči
so se misli zbrale.

Kako nekoč so v tvojem srcu
moje žalosti jokale...

Kako je moja rana ozka — oh!

Večer dogori
in vrtovi so prazni.

Svetleje, svetleje
bridkost gori...

USPAVANKA.

ANTON VODNIK.

Pred tvojim spanjem
stojijo ciprese.

Jutro ob tvojem zglavju
in zarja večerna
ob tvojih nogah.

In prožijo zvezde
nad tvojo dušo

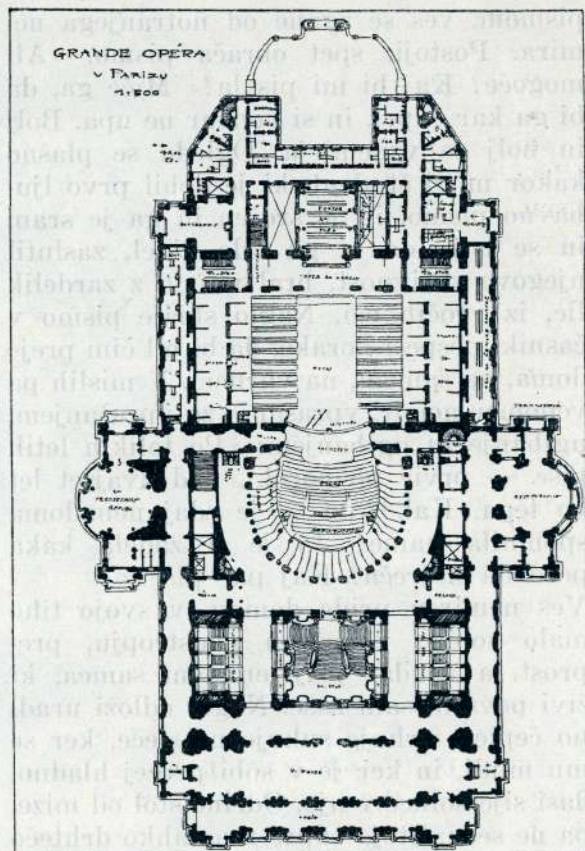
in daven smehlja
nad tvoje ustnice...

Nikar ne jokaj!

JESEN.

KSAVER MEŠKO.

Mirna jesen. Pač gori dan za dnevom na nebu solnce; toda njegov plamen je umirjen, kakor da je preobilno mlado moč izžarelo v poletnih mesecih in se sedaj smehlja na zemljo v pokojni, blagi odpovedi. Mirna je tudi zemlja, od obilnosti sadu, ki ga je rodila in ga pravkar zadnjega oddaja človeštvu, vsa utrujena: materinstvo utruja. Polja so živa. Kmetje pospravljajo zadnje pridelke. A tudi pri delu je vse bolj mirno, bolj umerjeno nego poleti. Ni glasnega smeha žanjic, ne vriskanja koscev in

VELIKA OPERA V PARIZU, TLORIS.

snušilcev. Le pastirji pojo in vriskajo na travnikih in njivah; zanje, ki šele stopajo v življenje, tudi jesen nima otožnosti in težeče resnobe minljivosti; zanje je še vse samo življenje in veselje.

Časih pribeži čez polje veter. Hiti čez pokrajino in si kakor vesel fant poltiho požvižgava. Ob njegovem vihravem begu zašumi listje kostanjev ob železniški postaji glasneje, nemirno vzplapola, se deloma lušči od vej, frfota po zraku, pada na cesto, v živo mejo med cesto in njivami. Prva hiša pod postajo, še zunaj trga, je pošta. Iz te hiše pride takega jesenskega popoldne gospod proti petdesetim letom v uniformi železničnega uradnika. Časnik in pismo drži v roki. Počasi stopa po cesti doli v trg, ogleduje pismo spredaj in zadaj, pretehtava pisavo, razmišlja: »Od koga vendar?« Znana bi mu morala biti pisava in se vendar ne more prav domisliti, čigava roka bi bila pisala te lepe, precej velike črke. Pogleda znamko, pečat na znamki in se zdrzne: »Ali mogoče? Od nje, od Francke?« Zadrhti mu roka s

pismom, ves se zgane od notranjega nemira. Postoji, spet obrača pismo. »Ali mogoče? Kaj bi mi pisala?« Miče ga, da bi ga kar odprl, in si vendar ne upa. Bolj in bolj se vznemirja. Ogleda se plašno kakor mlad študent, ki je dobil prvo ljubavno pismo, in je srečen in ga je sram in se boji, da bi ga kdo videl, zaslutil njegovo skrivnost, bral mu jo z zardelih lic, iz vročih oči. Naglo skrije pismo v časnik, pospeši korake, da bi bil čim preje doma, na samem, na varnem. V mislih pa venomer nemir, vprašanje za vprašanjem, ugibanje za ugibanjem: »Po tolikih letih piše — prvič po poroki, nad dvajset let bo tega. Kako, da se je zdaj nenadoma spomnila name? Jo je li zadela kaka posebna nesreča? Kaj pač piše?«

Ves nemiren pride domov, v svojo tiho malo sobico v prvem nadstropju, preprosto, a vendar prijeten dom sameca, ki živi povsem sam zase. Naglo odloži uradno čepico, vrhnje suknje ne sleče, ker se mu mudi, in ker je v sobi precej hladno, dasi sije solnce v njo. Odrine stol od mize, pa ne sede. Stojte odpre z nalahko drhtečo roko pismo, vznemirjen pogleda najprej podpis.

»Res, od Francke.«

Dolgo strmi v podpis, znan mu izza mladih let. Le da je sedaj pisan z bolj odločno, morda bolj težko, bolj okorno roko. Strmi v podpis in v spominih gleda tisto lepo gostilničarjevo hčerko, ki jo je v mladosti ljubil, pa mu jo je odvezel tovariš uradnik, na kar se je dal prestaviti daleč proč. Ljubil jo je še vse poznejše življenje, a srečali se niso v življenju nikoli več. Druge ni mogel vzljubiti, zato se tudi poročil ni; odtegnil se je življenju, živel, kolikor je bilo to v svetu pač mogoče, le sam zase in svojemu poklicu.

Šele po dolgem času se zdrami iz teh spominov. Sede, obrne pismo in bere:

»Začudili se boste, dragi prijatelj, da Vam pišem. Ne obsojajte me. Pišem Vam, ker tudi najbolj molčeči človek mora kedaj govoriti, zlasti če čuti, da bo z besedo vsaj nekoliko popravil krivico, ki jo je storil kedaj v življenju z dejanjem. Zato Vam pišem.

Mislím nazaj na najina mlada leta, na leta, ko ste me ljubili. Pa sem dala srce

in roko drugemu. To je bila vélika krivda mojega življenja, to krivica zoper Vas. Bila sem pač mlada, prenevedna, prepovršna in prelahkomiselna, da bi mogla devati vsa dejanja ljudi, vse njih besede na zlato tehtnico. In vendar bi bilo to za srečo življenja tako potrebno. Jaz sem tedaj tehtala le prešerno veselje, mogočen, bahat nastop; in to je odločilo v mojem življenju.

Danes vem, da za vsako krivico pride prej ali slej kazen. Tako je prišla tudi za mojo. Njemu, ki sem mu sledila, Vas pa odbila, sem postala z leti brezpomembna, nepotrebna, breme morda. V tem je moja kazen, resnično velika in bridka, v tem maščevanje za Vas, morda Vam zadoščanje. Ne pišem tega, da bi Vam svojega moža tožila in grdila. Ne. Da Vas umirim, da Vam povem, kako usoda kaznuje, bolje: kako pravično plačuje. Tako bodo, upam, Vaša zadnja leta mirnejša; več zaupanja boste imeli v življenje in v usodo, ker več prepričanja, da gospodujejo nad nami večne moči, večni, neizprosni zakoni.

Kako bridko je, če si mora človek reči: »Nepotreben, brezpomemben!« Kakšen pomen ima potem še življenje? Ali ima še kakega? — Ni še dolgo tega, kar sem slišala, kako je govoril moj mož gospodu, ki prihaja pogostoma k njemu: »Jaz živim zdaj samo prijateljem.« Ne vem, je li vedel, da ga slišim. Ali je govoril celo z namenom, da ga slišim? Poznate ga, od nekdanj je bil družaben, ni vztrpel sam. Vendar so me te besede bridko zbolele. Povejte mi, je li prijateljstvo več ko vez zaprisežene ljubezni, ki bi naju naj vezala do smrti? Kako, da se ta vez tako lahko zrahlja? Je li res breme, ker ga odvržejo mnogi tako kmalu in tako brez pomisleka? Razmišljam mnoge ure, trpinčim si srce z vprašanjem: »Ali res ni mogoče ljubiti večno, do smrti? Je li res bližina za ljubezen strup, popolna posest ljubljene bitja ljubezni smrt?« Ko pa vendar življenje stavi to trditev na laž. Ko pa se jih toliko prostovoljno odpove življenju in slede ljubljenu možu, oboževani ženi v smrt. Torej je ljubezen močnejša od smrti, če zaničuje in zmaguje smrt in sledi ljubljenu bitju skozi mračna vrata smrti v neznane daljave in tujine. Zakaj v enem slučaju tako, v drugem ne? —

Edini odgovor, ki mi ga najde srce na ta žgoča vprašanja, je: »Kazen usode.«
Vi tega ne okušate. To Vam bodi zadoščenje.

Tudi otroci hodijo svoja pota. Vem, ni drugače mogoče: življenje je to. Zreli sad odpade drevesu, otrok z leti staršem. Odraščajo, govori jim srce in jih vabi na druga pota kot so jih hodili, dokler je bilo srce samo za mater in dom in jim ni še nič govorilo o življenju, o ljubezni. Ne morem, ne smem se pritoževati. Doživljam, kar doživlja vsaka mati. Otroci delajo, kar smo delali nekoč mi. Usode večna pota. In vendar je tudi v tem bridkost. Vi je ne poznate. Blagoslov je to.

Vem, vse se se godi, kakor bi bila morala naprej vedeti, da se bo godilo. A je vendar težko; vendar lega ob tem na srce utrujenost kakor utrujenost jeseni v prirodi. Tiha bridkost se vsiljuje in vseljuje v misli. Tako odpada polagoma od človeka vse kakor v jeseni sad od drevesa. In ko ga tako vse zapušča, se misli tako rade obračajo nazaj v pomlad, vračajo nazaj v mladost, v lepe, solnčne dni. Tako mislim zdaj pogosteje in pogosteje na Vas. Razmišljam, kako bi bilo, če bi si bila midva dala roke za življenje in bi šla skupaj skozi življenje. Bi li bila danes tudi tako samotna in utrujena? Morda ne. Že zato ne, sodim, ker ste bili Vi globlji kot oni, ki sem ga volila; ker ste bili resnejši. Ni Vam bila vse šumna družba, dovolj ste bili sami sebi. Umeli ste pač govoriti sami s seboj in s svojim srcem in svojo dušo — da je to največja umetnost na svetu, trde nekateri; meni se zdi, da je tudi najlepša. Takim ni nikoli dolgčas. Tako bi Vam morda tudi ob meni ne bilo, dasi na mojih licih ni več tiste lepote, ki ste jo nekdanj ljubili. Pomislite, močno sem že osivela. In moje oči, ki ste mi nekajkrat pisali o njih tako laskavo, nimajo več nekdanjega življenja in bleska. Utrujene so. Cela množica gubic se je že nabrala ob njih, dalje in dalje se razpredajo po licih... Kakšni ste pač Vi? Imate še tiste mirne, globoke oči? In še tisti otroško vdani, nedolžni smehljaj? Ali ste morda tudi že Vi osiveli? Tako je prišla za oba jesen? Pa zaveje morda jutri, pojutrišnjem hladni dih smrti in naju odnese s tega pozorišča, kakor odpihne jesenski veter suh

list. Kateri bo umiral laže? Sodim, da Vi. Na nikogar niste navezani, od nikogar se ne boste poslavljali z bridkostjo, ločili s trpljenjem.

Videla bi Vas rada še enkrat. Morda bi Vam mogla povedati, da sem v resnici ljubila le Vas. A bili ste pretihi. Drugi so govorili glasneje, postavljali se smejeje, smejali se bolj razposajeno, ropotali bolj mogočno in samozavestno s sijajno bodočnostjo. Pa so mi omamili mlado, nezkušeno, lahkoverno srce. V življenju je videz in drznost več nego skrita cena srca. Tako sem šla pot, ki sem jo potem morala hoditi in ki sem jo hodila pošteno in zvesto, kar mi je sedaj edina tolažba. In upam, da se ne pregrešim zoper svoje poštenje, če Vam sedaj, v življenja jeseni, ko me pač ne bi več ljubili, če bi me videli odevetelo, utrujeno, povem po resnici in pravici: ljubila sem Vas...

Morda mi bo laže po tej izpovedi, tem laže, ker čutim, da se ne bodeva nikoli videla in mi ne bo treba zardeti pred Vami, da sem Vam priznala, kar sem vsa ta leta nosila pokopano globoko v srcu. Želim Vam, dragi prijatelj, da bi bili srečni, srečni vsaj zdaj v jeseni življenja, srečnejši nego Vaša vdana Francka.«

Solnčni žarki so medtem, ko je mož počasi bral, užival s sladkostjo in bridkostjo slednjo besedo, izginili iz sobe. Hlad je napolnil sobo, da se je bralec zdaj zdaj stresel, od hlada, še bolj od srčne boli. Veter zunaj je postal močnejši, kakor bi z velikim, bolnim nemirom nekogar iskal, je tekal okoli voglov, jokal z zateglim, obupnim glasom.

Mož je prečital. Roka s pismom se mu je povsila na mizo, oči so se mu zameglile. Naslonil se je z lehtmi ob mizo, objel si z rokami glavo, solze so se mu vsule po licih ter padale na pismo na mizi...

OBUP.

STONE SELISKAR.

Sredi noči je zavpil nekdo.

Kdo vendar si, ki kličeš v noč?

Ali si fant, ki k ljubici greš,
ali si ptič-skovir, skozi vihar leteč,
si duh-nepokoj, za bliskom hiteč?